

Säkerhetsartikeln

Vad är oaktsamt i en högriskverksamhet?

Sjukvården är en riskverksamhet, i vissa delar till och med en högriskverksamhet. Sådan verksamhet kräver för patienternas säkerhet ansvarskännande personal, men också fungerande säkerhetssystem. Personalen inom sjukvården har ett personligt yrkesansvar, men hur skall detta bedömas om säkerhetssystemen brister eller helt enkelt saknas?

■ Sveriges läkarförbund lade hösten 2002 fram utredningen Förebyggande patientsäkerhet – förslag till ny hanteringsordning för patientkritik/anmälningar och avvikelserapporter. Förslaget innebär bland annat i korthet:

1. En lokal kontaktinstans – LKI – skall finnas inom sjukvården för att bemöta, ta hand om och åtgärda patientproblem, utan att patientens rätt att utkräva yrkesansvaret inskränks

2. Lex Maria-systemet skall vara mindre repressivt på så sätt att Socialstyrelsen endast skall anmäla till HSAN när det handlar om delegitimation, inskränkningar i förskrivningsrätten och föreskrift om provotid.

3. Alla avvikelser, vare sig de härrör från patienternas eller personalens iakttagelser, skall hanteras antingen lokalt eller nationellt beroende på avvikelens karaktär.

Orsaksanalys kan följas av riskanalys

Förslaget syftar till att ge sjukvården avsevärt bättre förutsättningar för det säkerhetsarbete en riskverksamhet måste bedriva. Att se till att sjukvården får del av så många inträffade avvikelser som möjligt för framtida lärande och att minimera de repressiva inslagen i avvikelshanteringssystem är två viktiga komponenter för bättre patientsäkerhetsarbete. Orsaksanalyser ur ett helhetsperspektiv kan då följas av riskanalyser.

Gemensamt för alla yrkesgrupper med någon form av auktorisation är att den enskilde yrkesutövaren står under auktorisatörens tillsyn. Vare sig auktorisatören är myndighet eller annat organ är verksamheten offentligt reglerad. Gemensamt är även att det finns olika grader av sanktioner i förhållande till innehavaren av auktorisationen. För läkare och annan sjukvårdspersonal utkrävs yrkesansvaret vanligen vid Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd. Drygt 3 000 patienter eller anhöriga vänder sig dit

per år. Det motsvarar ungefär 10 anmälningar per 100 000 vårdkontakter. Socialstyrelsen står årligen för cirka 150 anmälningar.

Disciplinpåföljd tilldelas bland annat den som av oaktsamhet inte fullgör sina skyldigheter, såsom att handla enligt vetenskap och beprövad erfarenhet, som är av direkt betydelse för patientsäkerheten. Om felet framstår som ursäktligt får disciplinpåföljd underlåtas. Vad gör då ett fel ursäktligt? Det är när sådana omständigheter finns såsom orimlig arbetsbelastning, bristfälliga rutiner och organisation etc, som visserligen inte gör felet mindre men som förklarar bakgrunden till ett felaktigt handlande och kan vara en bidragande orsak.

Ursäktlighetskriteriet, som infördes 1994, kom till eftersom de dåvarande reglerna innebar att påföljd drabbade personalen men inte organisationen och verksamheten även om den bakomliggande orsaken inte var att finna hos personalen. I propositionen till lagändringen konstateras att samtidigt som patienterna har rätt att förvänta sig en trygg och säker vård av god kvalitet av professionell sjukvårdspersonal, är vårdgivarna genom kraven i Hälso- och sjukvårdslagen skyldiga att skapa förutsättningar för detta.

Kännedom om verksamheten krävs

Resonemanget ligger också i linje med hur man bedömer aktsamt inom skadeståndsrätten. En av huvudpunkterna är där möjligheterna att förekomma skada. Makten över dessa möjligheter har ju inom sjukvården snarare vårdgivaren än den enskilde yrkesutövaren.

För att bedöma vad som är oaktsamhet i en högriskverksamhet, såsom sjukvården kan vara, krävs således kännedom om verksamheten. Det krävs även kännedom om att sjukvården som verksamhet inte alltid har nödvändiga säkerhetssystem och i många fall beroende på

att vårdgivaren inte har skapat förutsättningar för att utveckla sådana. Oaktsamhetsbedömningen måste utgå både från yrkesansvaret och från det faktum att sjukvården är en högriskverksamhet. Oaktsam är den som åsidosätter gällande säkerhetssystem. Då skall yrkesansvaret utkrävas, men saknas rutiner och säkerhetssystem måste detta beaktas.

Läkarförbundet oroat

En sköterska dömdes nyligen i Kalmar tingsrätt för vållande till annans död, i detta fall ett litet barn, efter att en dos kramplösande medel blivit felblandad. Att sjukvårdspersonal fälls till ansvar för brott vid allmän domstol för handlingar som härrör från yrkesutövningen är oroande anser Läkarförbundet.

Även Socialstyrelsen har uttryckt oro över den ordningen. Inte för att de allmänna domstolarna saknar kapacitet att göra oaktsamhetsbedömning, utan för processen inte tillåter samma hänsynstagande till det ovan nämnda för sjukvårdspersonalen nödvändiga ursäktlighetsrekvisitet.

Ett rekvisit som är nödvändigt för att bedöma personal med särskilt yrkesansvar som arbetar i en högriskverksamhet med ibland avsaknad av nödvändiga säkerhetssystem. Ett rekvisit som också skapats för sjukvårdens speciella villkor och som måste finnas till dess förutsättningar skapas för sjukvårdspersonalen att arbeta fram den organisation och de rutiner som krävs för en optimalt patientsäker sjukvård.

Ansvar måste kunna utkrävas

Läkarförbundets uppfattning är att läkares och annan sjukvårdspersonals yrkesansvar måste kunna utkrävas. Det följer av legitimationen, men Läkarförbundet hävdar, och har alltid hävdad, att händelser inom sjukvården skall utredas och prövas enligt det regelverk och i den instansordning som är anpassade för och har bäst kunskap om sjukvårdens förutsättningar, dvs Socialstyrelsen, HSAN, länsrätt, kammarätt osv. Det hindrar emellertid inte att systemet kan och i vissa delar måste förbättras, vilket Läkarförbundet lämnar förslag om hur i utredningen Förebyggande patientsäkerhet.

Utredningen finns på www.slf.se / Etik och ansvar / Förebyggande patientsäkerhet. Mer om läkare och ansvar finns i utredningen Utökad tillsyn, också på www.slf.se / Etik och ansvar.

Robert Leth, ordförande i Etik- och ansvarsrådet;

Margareta Berg, förbundsjurist och sekreterare i Etik- och ansvarsrådet